

ผลการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) ในการส่งเสริมการจัดการชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก*

อภิญญา พันธุพล¹ นිරัตน์ อิมามี² วรากร เกรียงไกรศักดิ์³

¹นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสุขภาพ

²สาขาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์

³นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) ในการส่งเสริมการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองแบบหนึ่งกลุ่ม วัด 2 ครั้ง ก่อนและหลังการฝึกอบรม (Pretest-Posttest One Group Design) กลุ่มตัวอย่างคือคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุจำนวน 35 คน จากชมรมผู้สูงอายุของตำบลท่าทรายที่มีอยู่ 7 ชมรม รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานการวิจัยด้วยสถิติ Paired sample's t-test

ผลการศึกษาพบว่า หลังการฝึกอบรม คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน คือด้านการวางแผน ด้านการจัดการ ด้านการสั่งการ และด้านการติดตามดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) มีการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุทั้ง 2 ด้าน คือด้านการวางแผนและการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ และด้านการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ ดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 3 ด้าน คือด้านวางแผน ด้านการจัดองค์กร และด้านการสั่งการและการติดตาม มากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้เทคนิคเอไอซี (AIC) ร่วมกับกระบวนการกลุ่มในการฝึกอบรม เป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลในการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในการจัดการชมรม

คำสำคัญ: ชมรมผู้สูงอายุ/ การจัดการชมรม/ ความรู้/ การรับรู้ความสามารถตนเอง/ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติ

Corresponding author: นිරัตน์ อิมามี E-mail: Nirutph@yahoo.com

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์

THE EFFECTS OF TRAINING PROGRAM USING GROUP PROCESS AND AIC
TECHNIQUE TO PROMOTE ELDERLY CLUB MANAGEMENT,
MEUNG DISTRICT, NAKHON NAYOK PROVINCE*

Aphinya Phanthuphon¹ Nirat Imamee² Warakorn Kriengkaisakda³

¹Student of Master of Public Health Program in Health Management

²Public Health Department, Faculty of Science and Technology,
Rajabhat Rajanagarinda University

³Public Health Specialist, Buddhist Sothon Hospital, Chachoengsao Province

Abstract

This research aimed to study the effectiveness of a training program that the AIC technique with group process were used to promote elderly club management in Ta-Sai sub-district, Meung district, Nakhon Nayok province. The quasi-experimental research was one group pretest-posttest design that data was collected before and after the training. The study samples were 35 elderly club administrators from 7 elderly clubs of Ta-Sai sub-district. Data was collected by a self-administered questionnaire and was analyzed using frequency, percent, mean, standard deviation; and the study hypotheses were tested by Paired samples t-test.

Results of the study revealed that after training, the elderly club administrator samples gained significantly better knowledge about elderly club management in all 4 areas which were planning, management, directing, and mounting than before the training ($p < 0.05$). Their perceived self-efficacy in implementing the elderly club in the 2 areas, planning and implementing the elderly club, significantly better than before the training ($p < 0.05$). They also had significantly more intention to performing elderly club management in all 3 areas that were planning, organizational management, and directing and mounting than before the training ($p < 0.05$). These results of the study indicate that using technique AIC with group process for training is an effective mean to enhance capabilities of the elderly club administrators in management the club.

Keywords: Elderly club/ Club management/ Knowledge/ Self-efficacy/ Intention to act.

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด โดยในปี พ.ศ. 2537 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4, 10.7 และ 12.2 ในปี พ.ศ. 2545, 2550 และ 2554 ตามลำดับ และคาดประมาณว่าในปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยจะมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 10 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15.3 ของประชากรทั้งประเทศ และอีก 20 ปีข้างหน้า คือ ในปี พ.ศ. 2577 ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มสูงขึ้นถึง 19 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.0 ของประชากรทั้งหมด¹

องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN.) ได้กำหนดให้ประเทศที่มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินร้อยละ 10 หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป เกินร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) เมื่อสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มเป็นร้อยละ 20 และอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 14 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มมากกว่าร้อยละ 20 ซึ่งการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้มีศักยภาพ จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ และหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน รวมทั้งองค์กรผู้สูงอายุดำเนินงานในหลากหลายลักษณะ² แต่องค์กรที่มีบทบาทกับผู้สูงอายุโดยตรงคือ องค์กรของผู้สูงอายุเองที่เรียกว่า “ชมรมผู้สูงอายุ” ซึ่งเป็นองค์กรที่กลุ่มผู้สูงอายุจำนวนตั้งแต่ 20 คน

ขึ้นไป มารวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์และแนวคิด ร่วมกันในการพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านสุขภาพ อนามัย โภชนาการ การศึกษา วัฒนธรรม และ การศึกษาหลักธรรมะในพุทธศาสนา รวมทั้ง ร่วมกันพัฒนาสังคม และประเทศชาติ³

จากการศึกษาการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ พบปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ 6 ด้านได้แก่ สถานที่ตั้งของชมรมมีความคับแคบ และการใช้บ้านประธานชมรมเป็นสถานที่ตั้ง บางชมรมไม่มีที่ตั้งชัดเจน ทำให้ไม่สามารถติดต่อกับชมรมได้ คณะกรรมการขาดความรู้ด้านผู้สูงอายุ ไม่ให้ความร่วมมือ หรือไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่สามารถสรรหาประธานชมรมผู้สูงอายุคนใหม่ได้ แม้ว่าประธานคนเก่าจะสร้างความเชื่อมั่นว่าสามารถกลับมาช่วยหรือเป็นที่ปรึกษาให้ก็ตาม สมาชิกชมรมไม่เข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากติดปัญหาด้านการเดินทาง บางรายรู้สึกว่าจะไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างที่ตั้งใจไว้ ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญในการดำเนินงาน เช่น คอมพิวเตอร์ ความไม่พอเพียงของงบประมาณ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ขาดวิทยากรที่จะให้ความรู้ไม่ทราบหรือคิดไม่ออกว่าควรมีกิจกรรมอะไรที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุบ้าง ด้านความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ชมรมที่ศึกษาระบุว่าผู้นำท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) ไม่ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ⁴

การจัดการอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่ม และเทคนิคเอไอซี (AIC) เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเพื่อให้คณะกรรมการบริหารชมรมเกิดการเรียนรู้ในการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ

นอกจากนี้การเรียนรู้จากกิจกรรมกระบวนการกลุ่มตามโปรแกรมการฝึกอบรมโดยเทคนิคเอไอซี (AIC) ที่มีคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุเป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม จะทำให้คณะกรรมการบริหารชมรมได้เรียนรู้กระบวนการขั้นตอนของการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาสุขภาพของสมาชิกชมรมจากการที่สมาชิกผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมที่เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุเอง ได้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาสุขภาพ ได้ตัดสินใจร่วมกันในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ความสำคัญของแผนโครงการที่จะดำเนินการ และกำหนดผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่จะปฏิบัติ โดยสามารถเขียนรายละเอียดในแผนปฏิบัติการได้ ซึ่งการวางแผนส่งเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ A-I-C นอกจากจะมีผลต่อการพัฒนาบุคคล กลุ่มบุคคล ในการเพิ่มองค์ความรู้ เรื่องการวางแผน และด้านสุขภาพมากขึ้นแล้ว ยังจะช่วยทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้พัฒนาริธีคิด เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีเหตุผล ได้มองเห็นสภาพปัญหาที่แท้จริงของตำบลร่วมกัน และสามารถที่จะวางแผนแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาด้านสุขภาพได้ นอกจากนี้กระบวนการ A-I-C ยังสามารถปรับกระบวนการได้ตามความเหมาะสม⁵

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) เพื่อส่งเสริมการจัดการชมรมผู้สูงอายุตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรม

ผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC)

สมมติฐานของการวิจัย

หลังการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ มีการรับรู้ความสามารถในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุและ มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ มากขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi – Experimental Design) แบบหนึ่งกลุ่ม รวบรวมข้อมูลก่อนและหลังการฝึกอบรม (Pretest-Posttest One Group Design) โดยจัดกิจกรรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมที่ใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) ในการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรม และความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ของคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ที่มีปัญหาด้านการจัดการชมรม และไม่มีผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของชมรมผู้สูงอายุ ถึงปัจจุบันจำนวน 7 ชมรม จำนวนคณะกรรมการบริหารชมรม 70 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคัดเลือกมาจากคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุจำนวน 35 คน ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุที่ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการอบรมประกอบด้วย

ประธานชมรมผู้สูงอายุ 7 ชมรม จำนวน 7 คน

เหรัญญิกชมรมผู้สูงอายุ 7 ชมรม จำนวน 7 คน

เลขานุการชมรมผู้สูงอายุ 7 ชมรม จำนวน 7 คน

2) เป็นรองประธานชมรมผู้สูงอายุที่มีมากกว่า 1 ตำแหน่ง ที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมการอบรมด้วยความสมัครใจชมรมละ 1 คน รวม 7 คน

3) เป็นกรรมการชมรมที่มีมากกว่า 1 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมการอบรมด้วยความสมัครใจชมรมละ 1 คน รวม 7 คน รวมทั้งหมด 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย เครื่องมือหลัก 2 ชนิด คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการอบรม เป็นโปรแกรมการฝึกอบรมสำหรับคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ด้านการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรม และความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) ที่ประกอบด้วยการฝึกอบรมจำนวน 3 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรม และความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มี 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามวัดการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ เป็นแบบสอบถามที่ใช้ประเมินความสามารถตนเองของคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุว่ามีความสามารถตนเองมากน้อยเพียงใด ประกอบด้วยการประเมินความสามารถตนเอง 2 ด้านคือ ด้านการวางแผนและดำเนินงาน ด้านการบริหารจัดการ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ เป็นข้อถามแบบเลือกตอบ ให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงตัวเลือกเดียว โดยคำถามแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการสั่งการ และด้านการติดตาม

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ เป็นแบบสอบถามที่ใช้ประเมินความตั้งใจของคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุว่ามีความตั้งใจมากน้อยเพียงใด ประกอบด้วยข้อคำถามความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุใน 3 ด้านคือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการสั่งการและการประเมินผล

แบบสอบถามนี้ได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และตัวแปรในการวิจัย (Index of Item Objective Congruence: IOC)⁶ ได้ค่า IOC เท่ากับ 1 ทุกรายข้อคำถาม และประเมินความเที่ยง (Reliability) จากผลของการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในตำบลใกล้เคียงจำนวน 35 คน จากนั้นนำไปวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (Cronbrash's coefficient alpha) ได้ค่าอัลฟาของแบบสอบถามความรู้ เท่ากับ 0.774 และการรับรู้ความสามารถตนเองเท่ากับ 0.892

การดำเนินการทดลอง

1. รวบรวมข้อมูลทั่วไป ความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ และการปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ก่อนการฝึกอบรม

2. ดำเนินการอบรมกลุ่มตัวอย่างตามแผนการอบรม โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ การบริหารชมรมผู้สูงอายุ ขั้นตอนการดำเนินงานในชมรม และกระบวนการกลุ่ม ตามแนวคิดของ Dr. William E. Smith โดยใช้เทคนิคเอไอซี (AIC) 3 ครั้ง

การอบรมครั้งที่ 1 (T1) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การระดมความคิดเห็นและเขียนบนกระดานปฐพี โดยใช้เทคนิคเอไอซีตามขั้นตอนสร้างความรู้ (Appreciation) ใน 2 ส่วน ได้แก่ A1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของชมรมผู้สูงอายุที่กลุ่มรับผิดชอบดำเนินงานในฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน เพื่อการเข้าใจสถานการณ์การดำเนินงานของชมรมตามสภาพการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน และ A2 การกำหนดแนวทางการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่กลุ่มรับผิดชอบ ว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง โดยกำหนดเป็นนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางที่ชัดเจนและสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมยอมรับร่วมกัน

การอบรมครั้งที่ 2 (T2) เป็นกิจกรรมการอบรมตามขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมกำหนดวิธีการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เป็นไปตามเป้าหมายและแนวทางที่ร่วมกันกำหนดไว้ในกรอบครั้งที่ 1 ช่วง A2 ได้แก่ I1 กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุตามแนวทางการดำเนินงานของชมรม และ I2 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมการดำเนินงาน เพื่อการปฏิบัติก่อนหลัง

การอบรมครั้งที่ 3 (T3) เป็นขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมนำกิจกรรมการพัฒหน้าที่กำหนดจากการอบรมครั้งที่ 2 มากำหนดผู้รับผิดชอบกิจกรรมแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกิจกรรมการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ C1 การกำหนดรายละเอียดของการดำเนินงานที่ครอบคลุมแผนการปฏิบัติกิจกรรม และการควบคุมกำกับกิจกรรม C2

3. รวบรวมข้อมูลหลังการฝึกอบรม โดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกับที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลก่อนการอบรม แต่ใช้เฉพาะส่วนของข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ และความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ และความ

ตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ด้วยสถิติ Paired samples t-test

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลคุณลักษณะประชากรและตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 54.3) มีอายุระหว่าง 70 – 74 ปี ลดลงมา คือ น้อยกว่า 65 ปี อายุเฉลี่ย 69.37 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.47 ปี อายุต่ำสุด 62 ปี สูงสุด 77 ปี มีสถานภาพสมรสคู่ (ร้อยละ 62.9) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 62.8) ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 68.6) และส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน (ร้อยละ 60) ในกลุ่มคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุที่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกรรมการหมู่บ้าน (ร้อยละ 71.43) และอาสาสมัครสาธารณสุข (ร้อยละ 28.57)

2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ พบว่า ก่อนการทดลองคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ด้านการวางแผนเท่ากับ 5.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.16 ด้านการจัดองค์กรเท่ากับ 4.37 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.91 ด้านการสั่งการเท่ากับ 2.74 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.95 และด้านการติดตามเท่ากับ 3.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.34 โดยรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.24

หลังการทดลองคณะกรรมการบริหารชมรมมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองในทุก

ด้าน โดยด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 6.60 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.22 การจัดองค์กรเพิ่มขึ้นเป็น 8.29 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.49 การสั่งการเพิ่มขึ้นเป็น 4.00 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.87 และด้านการติดตามเพิ่มขึ้นเป็น 6.66 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.19 และโดยรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 25.54 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.53 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ ระหว่างก่อนการอบรมกับหลังการอบรม ด้วยสถิติ Paired samples t-test ทั้งรายด้านและรวมทุกด้าน พบว่า หลังการทดลอง คณะกรรมการบริหารชมรมมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ รายด้านและรวมทุกด้าน สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ค่า $p < 0.001$ ดังตารางที่ 1

3. การรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ พบว่า ก่อนการทดลองคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถตนเอง ด้านการวางแผนและดำเนินงานเท่ากับ 12.69 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.65 ด้านการบริหารจัดการเท่ากับ 10.46 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.62 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.15 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.17

หลังการทดลองคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถตนเองขึ้นสูงกว่าก่อนการทดลองในทุกด้าน โดยด้านการวางแผนและดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 17.56 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.74 ด้านการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 14.14 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.06

และโดยรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 31.70 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.80

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถตนเอง ระหว่างหลังการทดลองและก่อนการทดลอง ทั้งรายด้านและรวมทุกด้าน พบว่า หลังการทดลอง คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ มีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุรายด้านและรวมทุกด้านสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ค่า $p < 0.001$ ดังตารางที่ 1

4. ความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ พบว่า ก่อนการทดลอง คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ด้านการวางแผนเท่ากับ 16.89 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.91 ด้านการจัดองค์กรเท่ากับ 3.83 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.82 ด้านการสั่งการและการประเมินผลเท่ากับ 9.43 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.60 โดยรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.14 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.83

หลังการทดลองคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองในทุกด้าน โดยด้านการวางแผนมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 24.89 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 ด้านการจัดองค์กรมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 5.80 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 ด้านการสั่งการและการประเมินผลมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 14.23 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.84

โดยรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 44.91 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.31

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ ระหว่าง หลังการทดลองและก่อนการทดลอง ทั้งรายด้านและรวมทุกด้าน พบว่าหลังการทดลอง คณะกรรมการ

บริหารชมรมผู้สูงอายุตำบลท่าทราย มีคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ รายด้านและรวมทุกด้าน สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ค่า $p < 0.001$ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ การรับรู้ความสามารถตนเองเกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ และความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ รายด้านและรวมทุกด้าน ระหว่างก่อนการอบรมกับหลังการอบรม (จำนวนตัวอย่าง 35 คน)

ความรู้ การรับรู้ความสามารถตนเอง และความตั้งใจที่จะปฏิบัติ	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	p
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุ						
1. ด้านการวางแผน	5.00	1.16	6.60	1.22	6.987	<0.001
2. ด้านการจัดองค์กร	4.37	1.91	8.29	1.49	12.090	<0.001
3. ด้านการสั่งการ	2.74	0.95	4.00	0.87	6.215	<0.001
4. ด้านการติดตาม	3.49	1.34	6.66	1.19	14.011	<0.001
รวมทุกด้าน	15.60	3.24	25.54	2.53	20.801	<0.001
การรับรู้ความสามารถตนเอง						
1. ด้านการวางแผนและดำเนินงาน	12.69	3.65	17.56	2.74	20.926	<0.001
2. ด้านการบริหารจัดการ	10.46	2.62	14.14	2.06	3.000	<0.001
รวมทุกด้าน	23.15	6.17	31.70	4.80	11.358	<0.001
ความตั้งใจที่จะปฏิบัติในการจัดการชมรม						
1. ด้านการวางแผน	16.89	1.91	24.89	0.87	21.292	<0.001
2. ด้านการจัดองค์กร	3.83	0.82	5.80	0.41	14.189	<0.001
3. ด้านการสั่งการ/การประเมิน	9.43	1.60	14.23	0.84	15.816	<0.001
รวมทุกด้าน	30.14	2.83	44.91	1.31	15.816	<0.001

* $p < 0.001$

อภิปรายผล

1. หลังการฝึกอบรม คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุมากขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรมทั้ง 4 ด้าน คือด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการสั่งการ และด้านการติดตาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และหลังการอบรม มีข้อความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุเกือบทุกข้อที่คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างตอบได้ถูกต้องมากกว่าร้อยละ 70.0 และ ร้อยละ 80.0 ขึ้นไป การที่คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้านเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) ในขั้นตอนแรกของการสร้างความรู้ (Appreciation: A) ที่เน้นการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านสถานการณ์ของชมรมผู้สูงอายุที่กลุ่มรับผิดชอบดำเนินงานในฐานะที่เป็นคณะกรรมการบริหารชมรมอยู่ในปัจจุบัน การบริหารชมรมและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการด้านการจัดองค์กร การวางแผนองค์กร ด้านการสั่งการ และการจัดการการวิเคราะห์สภาพการณ์ของหมู่บ้าน A1 และ A2: เป็นกิจกรรมกำหนดอนาคตของชมรมว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด โดยกำหนดเป็นนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานเพื่อการบรรลุเป้าหมาย การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มดังกล่าวทำให้คณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ และการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ

เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพิชิต ไลยน้ำเงิน⁷

2. หลังการฝึกอบรม คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ มีการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ มากขึ้นกว่าก่อนการทดลองทั้ง 2 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือด้านการวางแผนและการดำเนินงานชมรม และด้านการบริหารจัดการชมรม ทั้งนี้เนื่องจากคณะกรรมการบริหารชมรมกลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมในครั้งที่ 2 ของกระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) คือขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence: I) ใน 2 ส่วน ได้แก่ I1: การกำหนดกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และ I2: การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมการดำเนินงาน เพื่อการปฏิบัติก่อนหลัง โดยพิจารณาจากเป้าหมายและข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ในกรอบครั้งที่ 1 รวมทั้งกิจกรรมในครั้งที่ 3 ที่เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมนำกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนดจากการอบรมครั้งที่ 2 มาจัดทำโครงการเพื่อการปฏิบัติ ทำให้คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงมีการพัฒนาการรับรู้ความสามารถตนเองในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุสูงมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองทั้ง 2 ด้าน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเองของแบนดูรา⁸ ที่ว่าการประสบความสำเร็จจากการกระทำด้วยตนเอง (Mastery experiences) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการที่จะพัฒนาให้บุคคลเกิดการรับรู้ความสามารถของตนเองได้

3. หลังการฝึกอบรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มและเทคนิคเอไอซี (AIC) คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุ มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติใน

การจัดการชมรมผู้สูงอายุทั้ง 3 ด้าน มากกว่าก่อน การทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กรและด้านการสั่งการและการติดตาม เนื่องจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการฝึกอบรมจนได้กิจกรรมโครงการที่จะนำไปดำเนินงานการจัดการชมรมผู้สูงอายุของตนเองต่อไป โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมในขั้นตอนที่ 3 คือขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) เป็นขั้นตอนการอบรมเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมนำกิจกรรมการพัฒนาที่กำหนดจากการอบรมครั้งที่ 2 มาจัดทำโครงการเพื่อการปฏิบัติและกำหนดผู้รับผิดชอบดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมโครงการ โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน (C1) รวมทั้งการจัดทำรายละเอียดของแผนปฏิบัติการ การควบคุมกำกับที่ชัดเจน (C2)

ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจตวัชร พาดำ ฐวิทย์ วงศ์เข้มมา¹⁰ กรรณิกา หลักคำ¹¹ สุภัญญา บุญวิเศษ¹² และปิยาภรณ์ ศิริภานุมาศ¹³

ข้อเสนอแนะ

1. กระบวนการกลุ่มเป็นวิธีการที่ดีสามารถช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์รวมทั้งวางแผน แก้ไขปัญหาพร้อมกันส่งผลต่อการดำเนินงานชมรมของผู้สูงอายุ มีการจัดการชมรมเพิ่มมากขึ้น มีการ

พัฒนาเกิดเป็นชมรมที่เข้มแข็ง จึงนับว่าเป็นวิธีการที่ดีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มองค์กรหรือชมรมอื่นๆ ได้ต่อไป

2. การจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการและการควบคุม อาจมีความเหมาะสมเพียงบางส่วน สำหรับการใช้ในการจัดการชมรมผู้สูงอายุ เช่น การวางแผน ส่วนด้านอื่นๆ จากการทดลองมีการเปลี่ยนแปลงหลังการทดลองค่อนข้างน้อยจึงต้องปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุให้มากขึ้น

3. ปัจจัยขั้นพื้นฐานที่เป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดการจัดการของชมรมยังไม่เพียงพอ เช่น งบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ แผนงานที่กลุ่มได้เสนอ จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่เป็นตามที่กลุ่มคาดหวังไว้

4. การกำหนดแนวทางการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เกิดการพัฒนาในการสร้างกระบวนการ การจัดทำโครงการ กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และแนวทางที่ชัดเจนเพื่อให้สมาชิกได้รับการพัฒนาโดยผ่านการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของโครงการโดยกระบวนการดำเนินงานจำเป็นต้องเน้นวิธีในการดำเนินงานโครงการเพื่อให้ผู้จัดทำโครงการมีความรู้ ความเข้าใจในการเขียนโครงการและการดำเนินงาน เพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. รายงานผลเบื้องต้นสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย; 2557.
2. ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์. อาเซียนกับสังคมผู้สูงอายุ. [อินเทอร์เน็ต]. 2559 [เข้าถึงเมื่อ 6 ตุลาคม 2559] เข้าถึงได้จาก: <http://www.asean-thai.net/>.
3. บรรลุ ศิริพานิช. การดำเนินชีวิตของผู้มีอายุยืน. กรุงเทพฯ: สามัคคีการพิมพ์; 2539.
4. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์: ลักษณะการดำเนินงานและกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: เจรจิน ฑู; 2555.
5. นรเศรษฐ์ เรื่องพยุศักดิ์. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค AIC ของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา; 2550.
6. นิรัตน์ อิมามี. เครื่องมือการวิจัยใน เอกสารประมวลสาระชุดวิชาสถิติและการวิจัยในการจัดการสุขภาพหน่วยที่ 9. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช; 2554.
7. พิชิต ปลายน้ำเงิน. การจัดการแบบมีส่วนร่วมสำหรับการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต] มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
8. Bandura A. *Social Foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1986.
9. เจตวัชร พาดา. กระบวนการจัดการชมรมผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้การจัดการของ Henri Fayol ร่วมกับเทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A+C) ในเขตเทศบาลตำบลอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ] มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2550.
10. ธัชวิทย์ วงศ์เข็มมา. การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานชมรมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม. [วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ] มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2550.
11. กรรณิกา หลักคำ. ผลของการใช้กระบวนการกลุ่มและการประยุกต์ใช้ทฤษฎีอัตสมรรถนะเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุตำบลโคกสว่าง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. [วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ] มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2550.
12. สุกัญญา บุญวิเศษ. ความสำเร็จของชมรมผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองดู่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น]. ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2554.
13. ปิยาภรณ์ ศิริภานุมาศ. ปัญหาและแนวทางพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2551.